

*Ester Pedersen*

---



Det ska genast sägas, att Ester Pedersens liv inte är lättfångat. Hon har levt ett oerhört rikt liv, träffat många berömda personer och har fortfarande en imponerande kännedom om alla tänkbara relationer mellan och inom släkter. Vid intervjutillfället föreläser Ester för oss i mer än tre timmar och våra små tafatta försök att ställa frågor för att underlätta sammanställningen av vår berättelse avvisas genom att Ester redan är inne i ett nytt sammanhang, vars betydelse hon vill betona. Ester, född 1902, är på många sätt ett unikum, kroppsligt vital, intellektuellt spänstig, verbalt begåvad. Hon lever idag tämligen undanskymt i Mjällby och är en av de personer som med sitt liv belyser många aspekter av 1900-talet.

– Egentligen är jag nog född till underhållare, något jag ärvt efter min morfar. Jag kände mig besläktad med Palme när jag såg glädjen i hans ögon över att stå i talarstolen. Jag är en pratkvarn, men det är två saker jag inte gör, jag pratar inte skit och jag sladdrar inte.

– Ni förstår kanske hur det är för mig, som älskar att skriva och älskar Gorkij och Tjechov och de ryska klassikerna och har läst lite grekisk filosofi och levt ett helt år som au pair i England och kan engelska något så när. Nu har jag lärt mig ett nytt språk, listerländska: "Du a som du a och ja a som ja a å så a de". Jag önskar min mor kunde höra mig!

– Innan jag nu sitter och gör bort mig, vill jag fråga vad ni har för akademiska examina, jag är ju naturbarn... (Skratt.)

– Jag är född i Karlshamn och bodde bredvid Frälsningsarmén. Jag hade barnförlamning som sex-åring, så jag var halt. Men, vet ni, på avskedsexamen i skolan, när



*Ester och hennes syster*

jag var tolv år, läste jag 18 verser av Esaias Tegnér utantill. Jag hade fått frökens löfte att jag skulle få springa direkt ut ur klassrummet efteråt och slippa gå på eftermötet i kyrkan.

– Men ni vill veta om Listerlandet, där är jag värdelös, ni har kommit till fel person. Ja, jag vet att jag härstammar härifrån, morfar bodde på Hörvik. Jag utgår från att han kunde predika. Hushållningssällskapet anmodade honom resa norrut och hjälpa norrlänningarna fiska lax. Då träffade han Waldenström och så var han ju själv naturligtvis i förväg religiöst intresserad. Hemma igen byggde han sitt hus med



*Esters föräldrar*

egna händer och missionshuset nere vid hamnen i Hörvik och förde så in missionsrörelsen. Ni förstår väl att han har kunnat predika, var fan har jag annars fått min talförmåga ifrån?

– Han byggde den första däcksbåten på Hörvik. Min mormor såg den men sa bara: den får du ingen glädje av, den går ner under första resan under hemska förhållanden och det gjorde den.

### **Själv är bästa doktorn!**

– Jag har levt mycket med läkare och då tänker man medicinskt. Jag försöker kurera mig själv med egna små knep. Alla gamla människor över 70 år avfärdas på vårdcentralerna med att man gipsar dom, det är min teori. Jag botade själv en handled som gått ur led, efter tre veckor var jag bra. Min mor var likadan, hon var hela gatans hjälpreda hemma i Karlshamn. Hon använde 4711 som desinfektion, jag har sprit och zinkpuder.

Doktor Nadler sa till mig första gången han undersökte mig: "Jag hör

att du varit tillsammans mycket med läkare". - Ja, men jag är rädd för deras glosor. Han bad mig tala om vilka teorier jag hade för min hälsa. - Ja, sa jag, en är att när jag var 50 gifte jag mig med en 40-åring och det tyckte mitt inre sekretoriska system om. Nadler han grinade! Han visste hur frisk jag var och sa: "Du strävar efter att bli Sölvesborgs friskaste hundraåring".

- Ja, jag ska säga er att ville jag ha ett gott sängaläge den dag som idag är, så skulle jag kunna få det. Såna är de, gubbarna!

- På 30-talet var jag med om en svår trafikolycka och efter den darrar mina händer. Men jag kom på att kryddat brännvin får dem att stanna och det berättade jag för Nadler. - Släng pillerna, de är mycket farligare, sa han. Numera kallar jag Skåne-brännvin för min "handstilla".

- Jag har alltid gymnastiserat, ni vet med min barnförklamation var jag tvungen att röra mig. Fortfarande gör jag rörelser varje dag. Hela mitt liv har jag ätit C-vitamin som en galning, nu har jag hört att det är bra för synen. Det är nog därför som jag ännu kan väva flamskt och höra som en katt. Varje morgon startar jag med att skölja ur kroppen med att dricka ett glas kokt, svalnat vatten.

- Det här huset, vet ni, det yttersta i raden, är fullt av svart skit, det är väl sot från oljepannor. Jag tvättar kläder varje dag men jag har sparat en vattenkanna som det är så mycket svart på så man kan se att det är sant. Jag bryr mig inte om det för jag har tid att tvätta och det är nyttigt för mig att röra mig, jag behåller min hälsa på det viset, jag är inte idiot...

### **Ja, se karlar...**

- Jag har fått giftermålsanbud från många håll. En av officerarna på Frälsningsarmén i Karlshamn ville att jag skulle gå krigskolan så att han kunde gifta sig med mig. Även från den nivån har jag haft friare!

- Jag var sambo en tid med en professor som var finansminister i regeringen 1923. Vi tillbringade en hel sommar tillsammans på något som hette Granholmen i Stockholms skärgård. Han friade till mig i tio år, det var Ulla Lindströms far. Hans bror, som var hovrättsråd, sa: "Varför gifter du dig inte med honom?" Men jag tog en arbetare istället.

Min bror arkitekten tyckte jag snobbade neråt, men jag har aldrig ångrat det. Jag tror på det här med "skomakare bli vid din läst". Man slipper ändra om sig.

– 1927 skriver min bror att han blivit kär i en flicka i Danmark, han gifte sig med henne och jag blev bjuden på bröllopet. Då upptäckte jag att de gamla gubbarna där tävlade om att ha flest älskarrinnor. En av fruarna tog mig till sidan och sa: "Passa på min man, de gubbarna är inte ofarliga. Vet du vad jag har gjort, jag har hans älskarinna boende på toppen i villan så vet jag var jag har henne".



– Har ni hört? Nej, renheten kommer nerifrån!

### **Religionen en tröst att dö på...**

– Upp i 20-årsåldern lärde jag mig i alla fall en sak: De tre religionerna som alltid slåss i Palestina, muslimerna, judarna och kristna har alla samma historiebok, nämligen Bibeln... Men man måste inte tro på de tre gudarna nere i Palestina eller något sådant. Jag är så oerhört skeptisk till det som människorna har skapat sig och kritisk till vad de ställer till med när de försöker skrapa ihop en enda gud av allihop. Tänk på vikingarna, de hade många gudar och var lika lyckliga för det!

– Denne guden, det är ju bara för att ha en tröst att dö på. Min mor var storsint, hon tyckte att var och en skulle ha sin tröst. Men vet ni hur hennes far, han som förde in missionsrörelsen, gjorde när han skulle straffa ungarna? Han stoppade ner en enruska i saltsillakaggen och piskade dem på bara skinnet. Han var ju sadist, min morfar, han som förde in missionsrörelsen.

– Nu kommer vi in på det som jag inte kan förklara. Jag tror inte på Gud, har ingen religion, inte någonting, men jag känner mig inte

otrygg för den sakens skull. Men att min mor och mormor var synska och att jag själv är sanndrömmare säger mig att livet inte är så enkelt som vi ibland försöker göra det till.

### Politik på vänsterkanten

– Jag har haft tur och träffat de riktiga människorna. Jag hette Thorsson som flicka. Jag levde i Karlshamn på 20-talet och arbetade som kontorist på Ingemanssons bilfirma. Min chef var radikal. Första maj var inte helgdag på den tiden, men jag ville gärna ut och demonstrera. Då sa chefen: "Fröken Thorsson ser ut som om hon skruvade på sig. Det börjar snart bli marschtid, varsågod, det är frihet för idag".

– Jag kom att hamna på Sydöstran och blev god vän med redaktören där. Ett mäktigt fruntimmer, Bernardina Bengtsson, var med och bildade det socialdemokratiska partiet i Karlshamn. Jag gick på mötena och var sen med och bildade SSU och de första klubbarna i Blekinge. Jag träffade Fabian Månsson och honom upplevde jag mycket roligt med. Jag träffade honom genom min sambo, som var agitator i SSU och som jag bodde två år i Hälsingland med tills han omkom i en bilolycka 1930. Han lärde mig oerhört mycket om politik men framför allt om litteratur. Han dyrkade Ibsen. Han kunde Brant och Per Gynt utantill! En sådan har jag levt ihop med och lagat mat åt! Vi hann aldrig bli gifta, men det var inte så viktigt för oss, vi var väl för radikala.



– Lägg märke till 1916, då Gustaf V höll det berömda borggårdstalet. Vet ni vad som stoppade både honom och Sveriges inträde i kriget? Det var det ungdomsförbund som hade bildats tillsammans med socialdemokraterna omkring 1890. De hotade med generalstrejk och lyckades. Ungdomsförbundet var starkare än det som kom fram till Branting. Det hade 16000 medlemmar, däribland min sambo. Jag satt i riksdagskaféet med honom, jag hade kontakter, jag har levat flera år i Stockholm, fyra år i Köpenhamn och ett i England. Det är klart att jag är lite berest, jag önskar jag vore lika påläst som jag är berest.

– Jag brast en gång, det var när Palme mördades. Då hade jag ett halvår eller ett år tidigare stått i Karlshamn där Palme skulle tala. Jag tror han älskade att stå i talarstolen. Jag satt där tills hans ögon började fånga mina. Jag glömmer aldrig hans ögon, de var de varmaste, de underbaraste och vänligaste jag någon gång träffat. Jag blev så generad så jag reste mig och gick längs bänkraderna bort till mitt sällskap. På en resa mellan Göteborg och Danmark senare mötte jag en dam som sa till mig: "Den som inte som jag haft nåden att i trängsel få Palmes ögon kan inte ana hurdan han var". Jag höll med henne!

## Ungdom

– Som flicka hade jag lärt mig till sömmerska, men jag kunde laga mat också. Det har jag väl anlag för. Jag kom till Stockholm 1930 och sökte platsen som hembiträde hos en barnläkare. Frun öppnade: "Här är en som söker platsen". Doktorn tyckte man skulle ta sig i akt för mig, jag såg ut som en dam – jag har blivit kallad dam tre gånger i mitt liv, det har jag noga lagt märke till! Men när han fick höra att jag var från Karlshamn, sa han på dialekt: "Ja ä från Ringamåla!" Hans far var präst först i Ringamåla och sen i Ramdala och där konfirmerade han Fabian Månsson! Jag följde med dem ner till Ramdala flera gånger. Prästen där varnade mig: "Du ska akta dig för min fru för hon är lite söt i Jesuskristen".

– I Stockholm bodde vi först i Ålsten men flyttade sedan till Djurs-holm och blev grannar med Natanael och Elsa Beskow. Genom barnen blev jag bekant med deras son Bo och har suttit och skålat med honom.

– På 30-talet åkte jag mycket mellan Stockholm och Köpenhamn till



min bror. I Helsingborg blev jag erbjuden hjälp med min väska av en karl som talade bruten danska. Då sa jag: "Jag tar mycket ogärna tjänster från män, jag har fel ålder till det". Mannen var en flyende judeprofessor från Hamburgs universitet, vars doktorsavhandling om Selma Lagerlöf jag har i min ägo med dedikation. Han visar där att Selma Lagerlöf, Gustaf Fröding, Esaias Tegnér och Erik Gustaf Geijer finns på samma släkttavla!

– Professorn hade samlat en krets tyskar kring sig i Köpenhamn och där gav man föreläsningar. Där träffade jag Bertold Brecht två gånger, han var lite skygg. Ni anar inte hur mycket glädje jag hade av den professorn, också för att han var så duktig i danska. Han hade en båt och vi var ute på sjön, han hade sina barn med sig och frun bjöd på stek när vi kom hem, det var fullständigt reko, han var aldrig närgången. Men han ville skiljas och gifta sig med mig. Han hade erbjudande om en professur i Ankara och där skulle jag få bli professorsfru. Men jag gick ju inte på det. Jag for till England och han till Stockholm och blev bra på svenska också. I England var jag när kriget bröt ut och hela det första året. Där lärde jag mig en sak: Om ni möter en man med revolver, så önskar ni att ni hade en själv. Ett försvar måste vi ha, men det får gärna vara gerillaförsvaret!



*Elmor House utanför London, där Ester hade en au pair-tjänst*

– Min siste man Jens var dansk och vi var gifta i 20 år. Med honom bodde jag sju år i Nymölla och Bromölla är en så oerhört radikal kommun jämfört med Sölvesborg. Tänk er, när jag fyllde 65 där, fick jag ett brev från kommunen att jag blev bjuden på färdtjänst! Här har jag blivit nekad för 17:e året i följd! Att denna snåla Sölvesborgs kommun kan leva bredvid detta fina radikala Ivetofta, det är fullständigt otroligt! Jag borde ju inte bo i en kommun, som är så snål att de nekar mig färdtjänst. Det kostar mig 219 kr i taxi för att åka in till stan och köpa en flaska "handstilla"! Egentligen borde jag ha flyttat från Nymölla till vänner i högerkommunen Vellinge, för där är varenda käring på ålder-

domshemmet erbjuden färdtjänst. (Efter intervjutillfället har detta ändrats, Ester har sedan oktober 1991 fått färdtjänst).

Till slut återger vi Esters berättelse om Edvard Mårtensson, en av många skutskeppare på Lister:

"Listerkustens skutskeppare hade inte gett upp striden om tonnaget med ångbåtarna, med en liten eftergift förstås, de hade satt in motorer och från krigets början höll de sig till de frakter de kunde få på Östersjön. Edvard Mårtensson som klarade sig hjälpligt med tyskan och var en sällskaplig människa, skaffade sig många vänner i land i de tyska hamnarna.

Edwards farväl till en mycket god vän i Stettin ger en inblick i den tiden. Han hade kommit dit så ofta att han sett husets ende son växa upp till den ålder då han genom skolan blev uppfångad av hitlerjugend. Vid sitt sista besök där anförtrorde vännen Edvard att denna organisation fullständigt förstörde de uppväxande ungdomarna. De övertalades till och övertygades om att det var fullständigt riktigt att spionera på sina föräldrar och tala om vilka som besökte deras hem och varför och sedan vidarebefordra detta till hitlerjugend. Enligt Edwards berättelse, väntade denna fader nu få besök av Hitlers polis och gripas av dem, förmodligen var han medlem av en förbjuden fackförening. Vännen visade en revolver och sa: 'Du behöver inte komma hit fler gånger, jag finns inte här någon nästa gång. När min son kommer hem, ska jag utplåna oss båda och skjuta först honom och sen mig. Tack för en god vänskap!'

Jag kan inte låta bli att tala om hur Edvard slutade befara Östersjön. Edvard och hans son Kristian, de var aldrig mer än 2-3 stycken ombord på dessa skutor, hade fått något fel på motorn och låg vid kaj och försökte få rätsida på den. De var just klara när varningssignalerna om angripande flygplan ljöd. Motorn var uppvärmd och de beslöt att kasta loss och ta sig ut på redde just lagom för att se hur en bomb kreverade på den plats vid kajen där de befunnit sig några minuter tidigare.

Detta blev Edwards sorti och slutet på hans sjömansliv, han var omkring 70 år. Edvard var en stor ljuspunkt för vår barndom. Han var äventyret utanför vår vardagsvärld. Att ödet sen fick mig att köpa torp i Hosaby och därtill överta en fiskaffär på Krokås när Edvard vandrade runt där som åldring...

När vi, Jens och jag, sålt torpet och köpt en villa i Nymölla och bott där en tid, fick jag en dag telefon från Edwards dotter att han låg för döden på ålderdomshemmet i Mjällby. Naturligtvis åkte Jens och jag dit för att ta farväl. Jag kan ännu se honom där han låg. 'Som ni vet är jag blind och döv, alltså vet jag bara att ni tillhör mina vänner, inte vilka, så tala lönar sig inte. Därför vill jag, som jag gjort så många gånger, sjunga, för det kan jag ännu'. Och han sjöng där han låg, jag önskar bara jag kunde komma ihåg vilken sång det var. Några dagar senare hade han slutat sina dagar, 97 år gammal."

– Ibland när jag är pessimistisk om mig själv, tänker jag att jag i alla fall lyckats behålla mina vänner och det är inte så illa. Och när jag glömmer, tröstar jag mig att bildning är det man har kvar när man glömt vad man lärt. Fast vissa rader glömmer jag inte, inte min kärleksvers, som jag tillägnar alla er som håller ihop och inte skiljer er:

*Som när solen bryter genom moln  
en mulen dag  
överväldigande, just då,  
är kärleken;  
Men vänskap, vänskap  
om den är äkta;  
Den lyser och lever  
livet ut.  
Har båda förenats för någon,  
då är det en nåd.*